

KAMOGELO KA PROF MS MAKHANYA, HLOGO LE

MOTLATŠAMOKHANSELIRI

YUNIBESITHI YA AFRIKA BORWA

: 2020 UNISA FOUNDERS LECTURE

“Covid-19: Seo e se utollago ka ga seo re lego sona le seo re ka bago sona”

DIHLOPHA

23 Setemere 2020

14:00 – 16:00

Ke a leboga, Molaolalenaneo, prof Makoe, Modulasetulo wa Commonwealth of Learning: Open Education Resources/Practices (OER/OEP) mo Unisa.

- Motšhanselara wa rena, Mopresidente Thabo Mbeki
- Yo e kilego ya ba Motšhanselara, Moahlodi Bernard Ngoepe
- Maloko a Khansele ya Unisa ao a lego gona
- Seboledi sa rena sa letšatši mathapameng a, Profesa Adam Habib – MotlatšaMotšhanselara le Hlogo ya Yunibesithi ya Witwatersrand yo a rolago modiro
- Ngk Marcia Socikwa, MotlatšaHlogo: *Operations and Facilities*
- Ngk Jeanette Botha, Molaodimogolo Ofising ya MotlatšaMotšhansela
- Maloko a lekgotlaphethiši le bolaodi ka bophara ba Unisa

- Dikemedi tša Mmušo, Setšhaba sa tša Kgwebo le Diinstitušene tša Thuto ya Godingwana
- Maloko a Khansele ya Bosetšhaba ya Kemedi ya Baithuti ya Unisa le baithuti ba bangwe le dipopego tše dingwe tša bašomi
- Baeng, basadi le banna bao ba hlomphegago

Legatong la Khansele, Senata, le Bolaodi le badirišani ba Yunibesithi ya Afrika Borwa, ke tlotlego le lethabo go nna go le amogela ka diatla tše borutho go Founders Lecture ya 2020 ya Unisa.

Ke le leboga ge le tšere nako ya lena ye bohlokwa go ba mo go tlo kwa maikutlo le dikgopolo tša yo mongwe wa barutiši ba maemo a godimo wa go ba le maitemogelo modirong wa gagwe, Profesa Adam Habib. Ka go dira bjalo, le dumelelana le dirutegi tša setšhaba le tša praebete tše di nyakago go hwetša tshedimošo le ditharollo ka mošomo wo o dirilwego le go hlomphiwa nako ye telele le go laetša bokgoni le go ba mohlala wo mobotse wa monagano wo o feletšego le tsenelelano ka bohlale bjo bogolo. Ke rata go beta pelo ke bolele gore ka go lefase leo le lego ka gare ga tshenyego yeo e hlotšwego ke Leuba la COVID-19, gammogo le kgopolo ya gore tiragalo e hlotšwe ke maanomabe a batho bao ba nago le maatla, ditaba tše di sego tša nnete le dikgakgano setšhabeng tše di ka se hlokomologwego, dikgala tše bjalo tša tsenelelo go thuto ka monagano wo o feletšego

le bohlale bjo bogolo le go naganišiša bjalo ka tše di fa kamogelo le nakwana ya go khutša ye e hlokegago go mabarebare a bobegaditaba bja setšhaba. Pro Habib, o amogetšwe ka diatla tše pedi, mohlomphegi.

Re phela dinakong tše di tlogago di tanya kgahlego. Fela, basadi le banna, ge nnete e ka ba e bolelwa, go bonala eke ga go nako ka go thuto ya Afrika Borwa, gagolo mengwageng ye e ka bago ye 50 ye e fetilego, ge lefapha le se le angwe gampe ke ditšhitišo le diphetogo tše di hlotšwego goba di hlohleleditšwego ke dikemo tša go tšwa ka ntle.

Pele ga khwetšo ya temokrasi, thuto ya godingwana e be e arogantšwe go ya ka semorafe le maleme a batho gomme e be e theilwe go tlolo ya melao ye e swanetšego le go swarwa go swana le tše dingwe. Diyunibesithi tša rena di be di le karolo ya maitekelo a šoro a go itokolla le go lwela temokrasi, gomme ka morago ga ge tše di fentše, go bile le ditšhitišo tše dingwe ka mokgwa wa peakanyoseswa ya ponagalo ya thuto ya godingwana, yeo e bonagaditšwego ka ditshepetšo tša kopanyo go dira selo se tee. Go se go fete masomesome a mengwaga, mokgatlo wa *Fallist* wa lokolla lephoto leo le tlilego le phetogo ya motheo ya thuto ya godingwana. Ka moka tše, banna le basadi, di diregile fao diinstitušene di bego di

swanela go dira tikologong yeo e tšwelago pele le go dula e le go laolwa ka maatla a magolo – gabotsebotse malebana le dithuši le bokgoni tše di lego gona.

Ka morago ga ditšwetšopele tše, lefapha le šomile ka maatla go dira dipeeletšo magatong ao a fapanego e le go fetola go ditlhohlo tše baithuti ba rena ba lebanego natšo. Ka morago ga fao, ge re be re nagana gore dilo di be di ka se sa mpefala, tša ba ka tsela yeo. Kholofelo ye re bilego le yona ya gore badudi ba naga ya rena ba go ba le ponelepele ba go bitša 2020, "*Twenty-Plenty*," e fetogile kgakanego yeo re bego re sa e kgolwe ge Leuba la COVID-19 le hlasela lefase ka tšhitišo le tshenyo ya yona. Bjale, ge re ya mafelelong a 2020, re sa le ka gare ga paka ye e boifišago re na le tshepo, tlhobogo le kgakanego ge leuba le le itšweletša ka ditsela tše di sa letelwago, gantši ka ditlamorago tše šoro.

Go lefapha la thuto ya godingwana leo le bego le, gape le sa tšwelago pele, go lwantšha kgopolo ka botlalo ya Phetogo ya Intasteri ya Bone (4IR) le tshepišo le tšhošetšo tša yona go thuto ya godingwana ya Afrika (Borwa), mogongwe leuba la COVID-19 le tlile bjalo ka kgopotšo ya maleba ya mokgwa wa rena wa tlhago wa go itshwara ka morago ga ge seemo se itšeng se bile gona, go ena le go itokišetša seemo se se ka diregago. Ke a ipotšiša, go fa mohlala, gore ke tše kae

tša ditekolo tša tšhošetšo diinstitušeneng tša rena tšeo di šupilego le go letela khuetšo ya tšhitišo ye gagolo go diinstitušene le mafapha tša rena? Na re ka be re laoletše pele kgonagalo ya go ba gona ga leuba le le le diregago ka mannete? Ga ke tshepe bjalo. Se se hlotše gore re eme ka maoto ka morago ga ge seemo se itšeng se bile gona gomme ka gona sa thibela bokgoni bja reba bja go nagana ka pela nakong yeo go yona nkabego re dirile ka potlako go ka bego go re phološitše. Re bone seemo se dikarolong tše ntši tša naga ya rena le dikarolong tše dingwe tša lefase.

Leuba la COVID-19 le utollotše bofokodi le go palelwa ga rena bjalo ka lefapha, gape bjalo ka diinstitušene ka bonoši bja tšona. Fela, basadi le banna, gape le re bontšhitše maatla a rena, le go re fa tebelelo ya moswananoši, mohla wa nakong ye e sa tlwaelegago – gore re fetole dilo go ba ka tsela ye nngwe.

Kamogelong ya ngwaga wo o fetilego ya Founders Lecture, ke boletšo ka 4IR le boitokišetšo bja rena go yona malebana le ditahlegelo tša mešomo le mabokgoni le go tlhahlo tša maleba. Ke botšišitše ka re: *“Na re ikemišeditše bjang go phetogo ye e lego gona go rena? Re dira eng ka ga yona? 4IR ga go fao e yago gona. Gomme rena bjalo ka diyunibesithi tša Afrika (Borwa), re filwego lehumo le legolo la dihlafeji le boitšhimolloši go tša thuto, re swanetše go ba ketapele tlhagišong ya tšwetšopele le phetogo ye e hlokegago. Ka*

morago ga ngwaga, dipotšišo tšeo di sa fela e le tša maleba, mogongwe tša maleba gagologolo nakong ya COVID-19.

Basadi le Banna, ge eba go kile gwa ba le nako yeo e re bontšhitšego mabofokodi a rena ge go etla go maikutlo a rena go theknolotši le ka mo re e amogelago, ke yona ye. Wo ke moputso wo re o lefago, go ya ka mo ke bonago, wa go se be le mafolofolo a go amogela selo seo se bego se tlo no direga. Gomme ka go dira bjalo, re ikhweditše re le lehlakoreng le fošagetšego, re nyakana le mokgwa wa go iphološa, go ena le boikemišetšo bjo kgotsofatšago go itshwarelela go dibaka tše di itlhagišago, gona fa le nakong yona ye, go ditsela tše mpsha gape tša boitšhimolloši gore re gole le go atlega.

Ka morago ga ngwaga o tee, matšatšing a go fihla bjale, polelo ye ya Founders e re hwetša re na le popego ye nngwe ya tharano go tlaleletša go kemo ya thuto ya godingwana ye e šetšego e šišitše ka tšhošetšo. Re gatela pele bjang? Lehono ke swanetše go botšiša se, ke eng seo re se dirilego seo rena bjalo ka yunibesithi gore re nyakišiše bokaone khuetšo ya COVID-19? Lebelo leo re kitimilego ka lona gore re phethagatše go ithuta o le kgole ka tšhoganetšo, gape le ka moka tšeo di sepelelango le lona di bontšhitšhego – ga se go go lekanego.

Fela basadi le banna, ge eba le nagana gore ga go sa na tshepo, leuba la COVID -19 gape le tlišitše pharologantšho ya bohlale bja motho le mabaka ao a kgontšhago go dira mošomo ka tsela ye e nepagetšego, ye gape e bontšhitšego bokgoni bja go boela sekeng ka morago ga mabaka a mabe le kgothafalo ge motho a le bohlokong twantšong ya ditiragalo le di sa letelwago tša lefase la rena leo le fetago. Nnete ke gore, re tseba dikemo tša rena gomme re rwele boikarabelo bja go tiiša bokamoso bja rena. Gore re dira bjang seo ge re tšwela pele, go tšwa go rena, eupša re swanetše go fetola maikutlo a ngwagakgolo wa bo20 go thuto ya godingwana ya ngwagakgolo wa bo21.

Mogongwe Phetogo le phetošo ke dipharologantšho tše bohlokwa tša tlabologo le tšwelepele tša batho. Ke maatla ao a hlohleletšago tšwetšopele ao a lego boima go amogelwa, re sa bolele ka go a kgona. Nneteng ke gore re phela dinakong tše di hlohlago maikutlo, eupša tše di tanyago kgahlego. Ke na le tumelo ye kgolo gore bohlale bja motho bo tla kgona le go fenya.

Baeng, basadi le banna bao ba hlomphegago, le amogetšwe ka diatla tše borutho go Founders Lecture 2020. Ke thabile go amogela thaka ya Prof Adam Habib gape go bolela le rena mathapameng a.

Ke a leboga!